

VENKOVITS BALÁZS

Záródó kapuk, új lehetőségek

Magyar kivándorlás Észak-Amerikába a 20. század elején

A 19. és a 20. század fordulóján az Egyesült Államok történelmének egyik legnagyobb bevándorlási hulláma zajlott, amely során 1881 és 1920 között körülbelül 24 millió ember döntött úgy, hogy az országban telepszik le, és kezd (hosszabb vagy rövidebb időre) új életet. Az országban „új kivándorlásnak” (*New Immigration*) nevezett időszakban alapvetően megváltozott a bevándorlók és a kibocsátó országok összetétele a korábbi évtizedekhez képest. Míg a korábbi (elsősorban a polgárháborút megelőző) időszakban (*Old Immigration*) főleg nyugat- vagy észak-európai letelepülők érkeztek (körülbelül 6 millióan), az új kivándorlók már túlnyomórészt nem ezeket a régiókat hagyták el, hanem sokkal inkább az európai kontinens keleti és déli részeit, köztük Magyarországot. A bevándorlók eltérő etnikai összetétele, társadalmi és gazdasági helyzete, letelepedésük célja és az amerikanizálódáshoz való hozzáállásuk (annak megtagadása) következtében az amerikaiak egyre kevésbé nézték jó szemmel a több millió szegény európai beáramlását (csak 1907-ben majd 1,3 millióan érkeztek), és egyre többen gondolták, hogy szükségessé vált a bevándorlás korlátozása.

A nativizmus és az idegengyűlölet első hulláma már az 1850-es években is kimutatható volt, akkor elsősorban a katolikus írekkel és a kínaiakkal szemben. Ennek eredményeképpen, és a korábbi bevándorlási politikát nagyban megváltoztatva az Egyesült Államok 1882-ben megtiltotta a kínaiak bevándorlását (*Chinese Exclusion Act*), és ezzel megkezdődött a bevándorlás korlátozásának időszaka. Ahogyan látni fogjuk, az új bevándorlók nagy száma és negatív megítélésük miatt egyre többen támogatták a kelet-európaiak betelepülésének korlátozását is. Az I. világháború először lelassította a korábbi nagy hullámot, a háborút követően pedig óriási változások mentek végbe az amerikai bevándorlási politikában. 1917-ben, 1921-ben és 1924-ben olyan törvényeket, illetve kvótákat vezettek be, amelyek, ahogyan látni fogjuk, gyakorlatilag véget vetettek az „új bevándorlás” hullámának.

Bár az Egyesült Államok volt messze a legfontosabb célpontja a bevándorlásnak, nem minden európai ebben az országban próbált szerencsét. Főleg igaz volt ez azt követően, hogy az Egyesült Államok elkezdte bezárni kapuit, miközben számos más ország az amerikai kontinensen olyan intézkedéseket vezetett be, amelyek célja a bevándorlók odavonzása. Kanada a századfordulótól válik egyre fontosabb célponttá, és „az 1890-es évek közepétől az I. világháborúig a kedvező kormányzati politika, a keleti iparosodás és a nyugati tartományok mezőgazdasági művelésre való megnyitása következtében évente 300 000–400 000 bevándorló érkezett az országba, főleg a brit szigetekről, illetve Közép- és Dél-Európából”.¹ Ugyanakkor számos bevándorló választotta Latin Amerikát úti célként; 1879 és 1930 között körülbelül 13 millióan érkeztek ebbe a régióba: „Argentína, Brazília, a rabszolgaság eltörlését követően Uruguay és Kuba voltak a külföldi munkaerő fő célpontjai. Az 1870 és 1930 között

¹ Powell, John: *Encyclopedia of North American Immigration*. New York, 2005. 46.

Latin-Amerikába érkező 13 millió európai több mint 90 százaléka ezt a négy országot választotta, bár mérsékelt bevándorlás zajlott Chile, Venezuela vagy Mexikó esetében is.”²

Ez az óriási kivándorlási hullám Magyarországot sem hagyta érintetlenül. 1904-ben Thirring Gusztáv már a következők szerint jellemezte a tapasztalt tendenciákat: „...keletkezése szerint legújabb, természeténél fogva legmodernebb, arányánál fogva legjelentősebb, hatását véve legvészesebb e mozgalom.”³ A Magyarországon általában „nagy kivándorlásnak” nevezett időszak alapvetően tükrözte a fentebb vázolt nemzetközi trendeket, és a legfontosabb úti cél a magyarok esetén is az Egyesült Államok volt. A Thirring által jellemzett hullám „Amerika földjére hőmpolygeti népünket”,⁴ és ennek eredményeképpen 1899 és 1913 között az országot elhagyó kivándorlók 85 százaléka az Egyesült Államokba vándorolt.⁵ A nyilván tartások hiánya, a nem mindig teljesen precíz feljegyzések és a visszavándorlás miatt nehéz meghatározni, hogy pontosan hány magyar (még pontosabban magyar etnikumú) kivándorló hagyta el az országot ez alatt az idő alatt. Thirring szerint csak 1881 és 1900 között közel fél millióan vándoroltak ki, és ez még csak a kivándorlás csúcsa előtti időszak. A 20. század első évtizedére ez a szám már megközelíthette a másfél milliót. Puskás Julianna kutatásai szerint (amely figyelembe veszi a visszavándorlást is) az országból az Egyesült Államokba kivándorlók száma 1871 és 1913 között körülbelül 1 200 000 fő körül lehetett.⁶

Ehhez a nagy számhoz viszonyítva a kontinens más országait választó magyarok száma marginális ebben az időszakban. Az Egyesült Államok volt a legfőbb úti cél az ország vonzó gazdasága, a számos munkalehetőség, az éppen zajló (második) ipari forradalom és technikai fejlődés nyomán. Ezzel szemben a régió többi országa nem tudott olyan hívogató alternatívát nyújtani. Latin-Amerika például számos ok miatt sokkal kevésbé tűnt megfelelő választásnak: „...a számos új köztársaságban tapasztalható politikai instabilitás; a latin-amerikai országok többségében a nagy lélekszámú bennszülött lakosság (Mexikó) vagy a rabszolgák miatt (Brazília és Kuba) sokkal kisebb a szabad munkaerő iránti kereslet; az utazás magas költségei; a hátország kedvezőtlen földrajzi és éghajlati viszonyai; a nem túl vonzó politikai és kulturális jellemzők mind segítenek megérteni azt, hogy miért is maradt el messze Latin Amerika az Egyesült Államoktól a bevándorlók úti céljaként.”⁷

Thirring is megjegyzi, hogy 1871 és 1901 között mindössze 39 magyar vándorolt ki Közép-Amerikába német kikötőkön át. A legnagyobb számban Braziliát (1 235 fő) és Argentínát (274 fő) választották úti célként, ami még akkor is alacsony szám, ha tudjuk, hogy a régióba utazók többsége valószínűleg nem német kikötőkből indult útnak.⁸ Anderle Ádám szerint a 19. század végéig 10–12 000 magyar érkezett Brazíliába, de ő is megjegyzi, hogy az első világháborúig a magyarok száma Latin Amerikában nem volt több néhány tízezernél.⁹ Brit-Észak-Amerika esetében Thirring ugyanebben a tekintetben 1540 magyart említ (és azt is

² Sánchez Alonso, Blanca: *The Other Europeans: Immigration into Latin America and the International Labour Market (1870–1930)*. Revista de Historia Económica / Journal of Iberian and Latin American Economic History, vol. 25. (2007) No. 3. 395–426., 399.

³ Thirring Gusztáv: *A magyarországi kivándorlás és a külföldi magyarság*. Budapest, 1904. 12.

⁴ Thirring: *A magyarországi kivándorlás*, 12.

⁵ Puskás, Julianna: *From Hungary to the United States (1880–1914)*. Budapest, 1982. 21. Puskás Juliannától lásd még: *Ties That Bind, Ties That Divide: 100 Years of Hungarian Experience in the United States*. New York, 2000.

⁶ Puskás: *From Hungary to the United States*, 18–19.

⁷ Sánchez Alonso: *The Other Europeans*, 398.

⁸ Thirring: *A magyarországi kivándorlás*, 77.

⁹ Anderle Ádám: *Magyarok Latin-Amerikában*. Külügyi Szemle, 7. évf. (2008) 3. sz. 174–181., 175.

megjegyzni, hogy nagyrészüket szintén az Egyesült Államokban kötött ki).¹⁰ Más helyütt azt írja, hogy „1898-ban 4472, 1899-ben 7387, 1900-ban 6066 és 1901-ben 5746 osztrák és magyar honos vándorolt oda be”.¹¹ Kanada akkor vált igazán fontos célponttá, amikor az Egyesült Államok egyre több korlátozást vezetett be, és ennek következtében az 1920-as években már csaknem 30 000 magyar vándorolt be Kanadába.¹²

A tanulmány fő célja az, hogy a korlátozó rendelkezések bemutatását követően felvázolja, milyen hatásuk volt ezeknek a magyar kivándorlásra, és milyen alternatívái maradtak a magyar kivándorlóknak Észak-Amerikában (Mexikóban és elsősorban Kanadában).

Az USA bezárja kapuit

Az „új bevándorlás” időszakában az Egyesült Államokba érkező bevándorlók (bár fontos munkaerőnek számítottak) sok szempontból mások voltak, mint a már az országban élők. Ez sok emberben félelmet vagy visszatetszést keltett. Az ekkor ideérkezők, köztük a magyarok nagy része, nem illett a WASP (fehér, angolszász, protestáns) társadalomba, hiszen etnikai és vallási tekintetben is különböztek (vallási szempontból például nagyrészüket nem protestáns, hanem római katolikus vagy ortodox volt). A negatív hozzáálláshoz sok esetben az is hozzájárult, hogy az országba érkezők nem voltak jól képzettek, nem beszéltek angolul, és nem is igazán igyekeztek beilleszkedni az amerikai társadalomba.¹³ Sokan csak átmeneti állapotnak tartották az amerikai munkát és életet, és néhány év után szerettek volna hazatérni szülőföldjükre.

Maga a negatív attitűd és az abból gyökerező nativizmus nem az „új bevándorlás” időszakában kezdődött. Az attól való félelem, hogy az újonnan érkezők tönkreteszik a többségi kultúrát, és veszélyt jelentenek az országra, korábban is érzékelhető volt. Az első komolyabb idegengyűlöleti kampány a katolikus írek ellen zajlott a 19. század első felében, majd leginkább a kínai bevándorlók váltak fő célpontjává. Az első bevándorlást korlátozó rendelet is ellenük született. A kínaiak növekvő befolyásától tartva a Kongresszus 1882-ben fogadta el a kínaiakat kizáró törvényt.¹⁴ Ez volt az első törvény, amely kifejezetten egy etnikai csoport bevándorlását tiltotta az Egyesült Államokba. Kínaiak az 1850-es évektől érkeztek nagyobb számban a nyugati partra, a velük szembeni fellépés az 1870-es években kezdődött, amikor sokan azzal vádolták őket, hogy elveszik az amerikai munkáját és csökkentik a béreket, miközben a rasszizmus is fontos szerepet játszott a szigorodó szabályok meghozatalában (illetve a sokszor erőszakba torkolló kínai-ellenes megmozdulásokban). Chester A. Arthur elnök megvétózta a törvényjavaslatot, de azt a kongresszus ennek ellenére elfogadta, ezzel pedig (egyebek mellett) tíz évre kizárta kínai munkások bevándorlását. A korlátozást többször meghosszabbították, és csak 1943-ban vonták vissza.

Ahogy Közép- és Kelet-Európából is egyre nagyobb számban érkeztek a főképp képzetlen és szegény férfiak, egyre többen szólaltak fel a szigorúbb bevándorlási szabályok mellett az ő esetükben is. 1894-ben megalakult az *Immigration Restriction League*, amely a bevándorlás korlátozása érdekében *literacy test* bevezetését tűzte ki célul. Igazán fontos szerepet töltött be az első világháború is, mivel főképpen az ellenséges országokból származó

¹⁰ Thirring: *A magyarországi kivándorlás*, 77.

¹¹ Thirring: *A magyarországi kivándorlás*, 87.

¹² Powell: *Encyclopedia of North American Immigration*, 46.

¹³ A magyarok amerikai életéről, nyelvhasználatáról, viszontagságairól lásd például: Albert Tezla: *„Egy szívvel két hazában”: Az amerikai magyarok, 1895–1920*. Budapest, 2005.

¹⁴ A korlátozó törvények áttekintésének alapja, ha másképpen nem jelzem: Powell: *Encyclopedia of North American Immigration*, id. mű.

bevándorlótól való félelem (illetve az ő lojalitásuk megkérdőjelezése) újabb idegengyűlölő hullámot indított. Ennek eredményeképpen a háború alatt és azt követően egyre szigorúbb szabályokat vezettek be: „[a]z I. világháború kitörésével az amerikaiak hirtelen tudatára ébredtek annak, hogy asszimilálatlan milliók élnek közöttük, s mivel tartottak e tömegek lojalitás hiányától, a »100%-os amerikai« mozgalom erőltetésével igyekeztek az ebből fakadó esetleges veszedelmeknek elejét venni.”¹⁵ 1917-ben az Egyesült Államok belép a háborúba, és ugyanebben az évben elfogadják azt a törvényt (ekkor Woodrow Wilson elnök vétója ellenében), amely úgynevezett *literacy testet* írt elő az USA-ba érkezők számára, ezzel pedig a törvényhozás, a korábbiaktól eltérően, már a korlátozásra és nem a szabályozásra koncentrált. A törvény legfőbb rendelkezése (a fejadó megemlése mellett) az volt, hogy minden olyan tizenhat évnél idősebb idegentől megtagadta a belépést, aki nem tudott harminc-negyen szót elolvasni a saját anyanyelvén. Az, hogy a korábban is többször javasolt törvényt 1917-ben fogadták el, jól mutatja az új bevándorlók iránti egyre ellenségesebb hangulatot a világháború előrehaladtával. A törvény csökkentette a bevándorlók számát, azonban a háború végével ez a teszt sem tudta visszatartani az újra meginduló nagyszámú európai bevándorlást, és egyre többen kvóták bevezetését szorgalmazták.

A helyzet kezelésére 1921-ben megszületett az első olyan törvény (*Emergency Quota Act*), amely már mennyiségileg szabályozta az évenként beengedhető bevándorlók számát (356 995 főben maximalizálva azt). „Kivéve a nyugati féltekét, az egyes országok részére kvótakeretet állapítottak meg az 1910. évi népszámlálásban országonként kimutatott népesség 3%-ában.”¹⁶ Ez már jelentős korlátozást jelentett, azonban még mindig sokan érkeztek, így a kvótát a következő évek során tovább módosították. Az 1924-ben elfogadott *Johnson-Reed Act* még szigorúbb korlátozásokat vezetett be, és egyértelműen véget vetett az „új bevándorlás” időszakának. A törvény a teljes éves kvótát már 153 700 főben maximalizálta, és az országonkénti kvótát az 1890. évi népszámlálás szerinti, országonként kimutatott népesség 2%-ában állapította meg. Ez azt jelentette, hogy az 1890 után nagy számban érkezők kvótája jelentősen csökkent, miközben a nyugati félteke független országaiból származókra a kvóta nem vonatkozott. Az intézkedések egyértelműen sújtották a kelet- és dél-európai bevándorlókat, de kizárta a kínai és japán (illetve általában az ázsiai) migránsokat is. Albert Johnson képviselő (a törvény egyik névadója) a következőképpen indokolta a szigorú szabályozás szükségességét: „Az amerikai nép egyszerűen meglátta, hogy a külföldön születettek áradata hogyan avatkozik be az életébe. Rájött arra, hogy egy ilyen, fajra és származásra való tekintet nélkül mindenkit érintő áradat nem hagyhatja érintetlenül azokat az intézményeket, amelyek az amerikai szabadságjogokat alkották és megőrizték. Nem csoda tehát, hogy az olvasztóhely mítosza szertefoszlott. Nem csoda, hogy az amerikaiak mindenütt ragaszkodnak ahhoz, hogy országuk ne nyújtson szabad és korlátlan menedéket a világ többi részének. Az Egyesült Államok a mi országunk. Ha nem is volt apáink országa, legalább gyermekeink országa lehetne, illetve kell is hogy legyen. [...] s mi arra törekszünk, hogy megtartsuk annak. Határozottan véget értek azok a napok, amikor mindenkit szabadon szívesen fogadtunk, amikor minden fajhoz tartozó embert diszkrimináció nélkül elfogadtunk.”¹⁷

A kvóták bevezetésével nemcsak az „új bevándorlás kora”, de a szabad bevándorlás időszaka is véget ért, a Közép- és Kelet-Európából érkezők előtt pedig szinte teljesen bezárult a

¹⁵ Puskás Julianna: *Az Egyesült Államok bevándorlási politikája (1890–1990)*. Regio – Kisebbség, politika, társadalom, 4. évf. (1993.) 3. sz. 4.

Elérhető: <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00015/pdf/10.pdf>. (letöltés: 2017. október 16.)

¹⁶ Puskás: *Az Egyesült Államok bevándorlási politikája*, 4.

¹⁷ Idézi Puskás: *Az Egyesült Államok bevándorlási politikája*, 5.

kapu. Az 1907-es csúcsponton majdnem 200 000 magyar érkezett az Egyesült Államokba, a kvóta értelmében ez a szám évente 473 főben maximalizálódott. Maga a kivándorlás azonban emiatt nem szűnt, nem szűnhetett meg, a kivándorolni vágyók lehetséges alternatívákat kerestek. A következőkben a két szomszédos ország bevándorlási viszonyait mutatom be, és azt vizsgálom, hogy milyen módon hatottak az USA-beli kvóták a magyar bevándorlásra Mexikóba és Kanadába.

Mexikó és Kanada: lehetséges alternatívák?

Az Egyesült Államok két szomszédja az USA-hoz képest marginálisabb szerepet töltött be a századfordulós nagy népmozgásban, hiszen ahogyan fentebb láthattuk, mind a magyar, mind pedig általában az európai bevándorlók ezt az országot favorizálták. A korlátozások bevezetésével azonban helyzetük felértékelődhetett, hiszen egyrészt új célállomásként is tekinthettek rájuk, illetve a közös határ miatt sokan úgy gondolhatták, ezekből az országokból átszökhetnek az Egyesült Államokba. Bár a korábbiakhoz képest a Mexikóba való bevándorlás is növekedett magyar szempontból, az 1920-as években Kanada vált a magyar kivándorlás fő célpontjává.

Mexikót alapvetően elkerülte a magyar és általában európai bevándorlási hullám, amire az országot kormányzó Porfirio Díaz (1876–1911) is felfigyelt. Több latin-amerikai országhoz hasonlóan Mexikó is igyekezett olyan intézkedéseket hozni, amelyek az országba vonzhatták az Európát elhagyókat: ügynököket küldtek Európába a bevándorlók odacsalogatása érdekében,¹⁸ illetve mindent megtettek, hogy az országot a korábbiaktól eltérően sokkal jobb színben tüntessék fel.¹⁹ Az utóbbi célkitűzésnek magyar résztvevője is volt, hiszen a korábban bevándorlóként érkező Bánó Jenő számos publikációjában igyekezett Mexikót vonzó alternatívaként bemutatni a magyar olvasóknak, és több esetben tippeket is adott a bevándorolni vágyóknak. Az USA-val szembeni jobb lehetőségeket is többször hangsúlyozta: „A tótjaink sokkal okosabban tennék, ha már egyáltalában ki akarnak vándorolni hazánk felső vidékeiről, ha ide jönnek és nem a szerencsétlen Északamerikába, a hol őket igavonó állatoknak tekintik.”²⁰

Ugyanakkor ez idő alatt javultak a Mexikó és az Osztrák–Magyar Monarchia közötti politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatok is, ami könnyebbé tette az információáramlást és utazást.²¹ Összességében azonban megállapítható, hogy a mexikói bevándorlási politika nem működött, hiszen annak ellenére, hogy Mexikó már vonzóbb alternatívának tűnt, az Egyesült Államokat továbbra is előnyben részesítették a kivándorlók, ráadásul az országban nem mindig kapták meg a várt támogatást. Másrészt a mexikói forradalom (1910–1920) és az első világháború kitörése is aláásta a bevándorlási politika ilyen irányú hatásait. Ha valamivel több magyar is érkezett az országba, jelentős magyar bevándorlásról nem beszélhetünk.²² Az 1920-as mexikói népszámlálási adatok szerint a még nem honosodott magyarok száma 78 főre csökkent.²³

Ez a helyzet valamelyest megváltozott az amerikai korlátozások következtében. Mexikó más csoportok számára már korábban is egyre fontosabb szerepet töltött be, 1882 után

¹⁸ Torbágyi Péter: *Magyarok Latin-Amerikában*. Budapest, 2004. 264.

¹⁹ Frazer, Chris: *Bandit Nation: A History of Outlaws and Cultural Struggle in Mexico, 1810–1920*. Lincoln, 2006. 90.

²⁰ Bánó Jenő: *Úti képek Amerikából*. Budapest, 1890. 195.

²¹ Szente-Varga Mónika: *A gólya és a kolibri: Magyarország és Mexikó kapcsolatai a XIX. századtól napjainkig*. Budapest, 2012. 28–44.

²² Szente-Varga: *A gólya és a kolibri*, 44.

²³ Torbágyi: *Magyarok Latin-Amerikában*, 265.

például nagymértékben megnövekedett a kínai bevándorlók száma, akik egyrészt innen szerettek volna bejutni az Egyesült Államokba, másrészt jelentős kínai kolóniát hoztak létre az országban.²⁴ Az 1920-as években megélénkült a magyar bevándorlás is, részben az amerikai bevándorlási törvények következményeként, hiszen az „amerikai kormányzat a kvótán felül lehetőséget biztosított azon személyek bebocsátására, akik megszakítás nélkül legalább egy, később öt évig Kubában, Mexikóban vagy valamelyik közép-amerikai államban tartózkodtak”.²⁵ Ugyanakkor Trianon hatása is érezhető volt, hiszen az utódállamokból kivándorlók közül is többen vették az irányt Mexikó felé. Más európaiakhoz hasonlóan a magyarok egy része az északi határ felé indult, és megpróbált átszökni az Egyesült Államokba. Ez azonban nehéz és nagyon veszélyes vállalkozás volt.²⁶

Az amerikai szigorításoknak bizonyos szempontból pozitív hatásai is voltak a mexikói magyarságra, hiszen mivel hosszabb távú tartózkodásra kellett berendezkedniük, a városokban (a legtöbben Mexikóvárosban) telepedtek le, és megindult a magyar kolónia szerveződése, ami virágzó közeletet eredményezett. Létrejött a Mexicói Magyar Református Egyház, a Mexicói Magyar Segítő Egyesület, a Mexicói Magyar Dalkör, és elindult a Mexicói Magyar Újság is.²⁷ „A magyar kolónia létszáma egyre növekedett, egyes dokumentumok szerint 1925-re elérte az 5000 főt, s ennek hatására végre felállították a mexikóvárosi magyar tiszteletbeli főkonzulátust, illetve a veracruzai magyar tiszteletbeli konzulátust.”²⁸ A növekedés azonban nem tartott sokáig, a megélhetési nehézségek és a kereseti lehetőségek kedvezőtlen változása miatt a legtöbben továbbvándoroltak Dél- és Észak-Amerikába, vagy hazatértek.

Kanada már a századforduló során felkerült a magyar kivándorlás térképére, sajátos ket-tős képpel: a kivándorlással foglalkozó tanulmányok ugyan elmondták, hogy a kanadai kormány által nyújtott kedvezmények kifejezetten vonzóak, mégis legalább ennyire hangsúlyozták az országban való letelepedés nehézségeit is. Thirring a következőképpen ír Kanadáról 1904-ben: „Habár a kanadai kormány oly kedvezményeket nyújt a kivándorlóknak, minőket semmiféle más állam, mert 160 acre (60 hektár) földet ingyen ad »homestead« gyanánt, azonkívül széna, fa, legelő, halászat és vadászat is ingyen van: mégis sanyarú ott a magyarok sorsa. Az ottani viszonyokkal, szokásokkal s nyelvvel ismeretlen kivándorlóink, ugyanis, ha a hosszú tengeri s vasúti utazás után a különféle szállítási vállalatok ügynökeiktől félig kifosztva Quebec-be érkeznek, onnan rájuk leső s kivándorlókból élő vasúti vállalatok alkalmazottai által a 2500 kilométernyire fekvő Winipegbe szállítatnak, mert Brit-Észak-Amerikának csak nyugati és éjszaki államaiban kapható már ingyen föld; a tájékozatlan és tudatlan paraszt, kinek nyelvét ott senki sem érti, teljesen ki van szolgáltatva a vasúti vállalatok ügynökeinek s a szabadföld-választás előnyeitől teljesen elesik, azon dilemma előtt állván: vagy elfogadja a vasúti vállalatok által rájuk erőszakolt rossz földet, vagy a vállalatok tulajdonát képező földet veszi meg amortisátióra. A magyar kivándorlók ekként kényszerhelyzetbe kerülvén, vagy oly vidéken kénytelenek megtelepedni, melynek éghajlatát el nem bírják s ahol a föld igen silány, vagy pedig belebuknak a költséges földvásárlásba.”²⁹

²⁴ Erről részletesen lásd: Romero, Robert Chao: *The Chinese in Mexico, 1882–1940*. Tucson, 2010.

²⁵ Torbágyi: *Magyarok Latin-Amerikában*, 266.

²⁶ A következő összefoglalás alapja, ha másképpen nem jelölöm: Torbágyi: *Magyarok Latin-Amerikában*, id. mű.

²⁷ Részletesebben lásd Szente-Varga: *A gólya és a kolibri*, id. mű.

²⁸ Torbágyi: *Magyarok Latin-Amerikában*, 268.

²⁹ Thirring: *A magyarországi kivándorlás*, 87.

Az „új kivándorlás” időszaka során kezdetben többen hagyták el Kanadát (és mentek az Egyesült Államokba), mint ahányan oda bevándoroltak.³⁰ Pedig a nyugati részek fejlesztésében és betelepítésében fontos szerepet szántak a bevándorlóknak, még hozzá elsősorban a (lehetőleg Nyugat-) Európából érkezőknek: az 1872-es *Dominion Lands Act* révén minden huszonegy év feletti férfi családfő 160 acre földet kapott egy 10 dolláros regisztrációs díjért cserébe, és ha vállalta, hogy legalább hat hónapig ott tartózkodik (az igény első három évéből).³¹ Maga a program megbukott, mivel viszonylag kevesen vettek részt benne. Valamivel sikereesebbek voltak az egyes bevándorló csoportok letelepedését szorgalmazó lépések, melyek révén már magyarok is érkeztek az országba.

Kanada elsősorban Nagy-Britannia, az Egyesült Államok és Észak-Európa lakosait próbálta az országba csábítani, közülük is főképpen a tőkével rendelkezőket, mezőgazdasági munkásokat és női cselédeket.³² Ugyanakkor kezdetben a közép- és kelet-európai földműveseket is megfelelő bevándorlóknak tekintették és keresték.³³ Ezen emberek meggyőzése érdekében bevándorlási ügynököket alkalmaztak, akiknek feladata az ország vonzerejének hirdetése volt. Az első bevándorlással kapcsolatos törvényt 1869-ben fogadták el, amelyet fokozatosan kiegészítettek, kizárva ezzel például bűnözők vagy más nem kívánatos személyek betelepülését. Ez az időszak az első magyar telepesek érkezésének ideje is. Az első telepek Saskatchewanban létesültek, így Martin Louis Kovács például tanulmányában „*little Hungary*”-ként utal erre a területre 1914 előtt.³⁴ Érdekes módon az első csoport éppen az Egyesült Államokból települt át (Gróf Eszterházy Pál ügynök segítségével, aki alapvető szerepet játszott a kanadai bevándorlás promótálásában). Először Huns Valley telep jött létre 1885-ben Manitobában, azonban ez magyar kolóniaként rövid életűnek bizonyult. Az 1886-ban létrehozott Eszterház kolónia már sikereesebb volt; habár élete lassan indult be (sokan el is hagyták az eredeti telepesek közül a nehézségek miatt), a századforduló idejére helyzete stabilizálódott, majd ezt követően számos egyéb magyar telep is létrejött az országban (például Otthon az 1890-es évek közepén vagy Békevár). Ekkorra a legújabb betelepülők már közvetlenül Magyarországról érkeztek.³⁵

További, nagyobb számú telepesek érkezéséhez azonban javuló körülményekre és mindenekelőtt olyan utazási lehetőségre volt szükség, amelyek segítségével a leendő telepesek eljuthattak keletről a nyugati részekbe. Ezt a vasútépítés hozta el, és a vasúttársaságok jelentős szerepet játszottak nyugati területek benépesítésében. A század végéig azonban számos ok (köztük az 1873 és 1896 közötti válság) miatt nagyszámú betelepülésre nem került sor.³⁶ A Közép- és Dél-Európában tapasztalt problémák a század végétől azonban egyre több kivándorló figyelmét terelték Kanadára, és jelentősebb növekedés volt tapasztalható.

Thirring is számos telepet említ már 1904-ben (Huns Valley, Eszterháza, Kaposvár, Otthon-telep, Red Deer Lake-telep stb.), és megjegyzi: „Ezekre a helyekre az Alföldről is vándoroltak ki sokan azon csábító röpiratok hatása alatt, melyekkel a kanadai magyar iparlovagok

³⁰ Powell: *Encyclopedia of North American Immigration*, 45.

³¹ Powell: *Encyclopedia of North American Immigration*, 46.

³² Knowles, Valeria: *Strangers at Our Gates: Canadian Immigration and Immigration Policy, 1540–2006*. Toronto, 2007. 69.

³³ Dreisziger, N. F. – Kovács, M. L. – Bódy, Paul – Kovrig, Bennett: *Struggle and Hope: The Hungarian–Canadian Experience*. Toronto, 1982. 62. (a továbbiakban Dreisziger: *Struggle and Hope*)

³⁴ Dreisziger: *Struggle and Hope*, 61.

³⁵ Dreisziger, N. F.: *Rose-Gardens on Ice-Floes: A Century of the Hungarian Diaspora in Canada*. Hungarian Journal of English and American Studies, vol. 6. (2000) No. 2. 239–258., 241.

³⁶ Knowles: *Strangers at Our Gates*, 82.

egy-egy vármegyék községeit elárasztották.”³⁷ Ezeknek a kiadványoknak valóban fontos szerepe lehetett az emberek meggyőzésében: a bennük propagált pozitív kép sokszor elhallgatta a valós nehézségeket, úgymint az éghajlat kihívásait, a bevándorlók számára szokatlan társadalmi szokásokat, az angol nyelv ismeretének hiányából vagy a nagy távolságokból eredő akadályokat.³⁸ A magyar kormányzat éppen ezekre igyekezett felhívni az emberek figyelmét, így került szembe egymással két szélsőséges Kanada-kép.

Érdekes példája a két oldal közötti „párbeszédnek” Thirring fenti negatív képének összevetése egy propagandisztikus publikációban megjelent percepcióval. 1902-ben jelent meg az „Esterház, Magyar Colonia, Éjszak-nyugati Tartományok, Kanada. Levelek a telepesektől s fényképfelvételek, melyeket a helyszínen vettek fel 1902, Julius havában” című kiadvány. A kis kötetet Ottawában adták ki magyarul, és kimondott célja az volt, hogy a „fonák”-nak titulált, rosszindulatú híreknek ellenpontja legyen. A kis füzet bemutatja Esterház telep történetét, és kifejezetten pozitív képet fest a kanadai bevándorlásról (a gazdag termőföldről, a művelés lehetőségeiről stb.): „Egy országban, melyben ily sok szépség és ily termékeny mezőgazdaság virágzik, gazdagon jutalmaztatik az ember fáradsága.”³⁹

A propagandisztikus kiadvány már-már túlzóan pozitív képet fest a kanadai lehetőségekről és kivándorlásról. Még a sokak által kifejezetten veszélyesnek tartott téli időjárás is igyekszik kedvező fényben feltüntetni, eszerint a téli léghő „vidámságot és egészséget nyújt úgy a léleknek, mint a testnek”.⁴⁰ A leírások alapján a terület képes családok ezreit befogadni, majd a jövőbeli tervek felvázolása, a statisztikai adatok, az épületek, termés és jószágok bemutatása mind ezt hivatott alátámasztani.

Rev. Woodcutter F. plébániai lelkész külön fejezetben mutatja be Eszterház kolóniájában szerzett tapasztalatait, és kitér a korábban látott „fonák hírek és jelentések” hatására. Véleménye szerint senki nem akar visszatérni Magyarországra, és felteszi a költői kérdést: miért is akarna bárki visszatérni? Kanadában van elérhető föld, jó éghajlat (a megfagyott emberekről szóló történetek mind hazugságok), új vasútvonal épül stb. A túlzóan pozitív bevezető után azért ő maga is hozzáteszi: „Némely emberek azt hiszik, hogy ha ők kimennek Amerikába vagy Kanadába, nem kell mást tenniök, mint csak lehajolni és az arany darabokat melyek ott uton utfélen hevernek, felszedgetni. Ez azonban nagy tévedés, itt sem tarthatja fenn magát kevésbé valaki munka nélkül, mint Európában, csak az az egyetlen különbség, hogy ha bárki képes és akar dolgozni, jól megfizetik érte, igen jó szerencsejárték ez...”⁴¹

A kiadvány sokszor kézikönyvszerűen mutatja be az országot, gyakorlati tanácsokat nyújt, adatokat szolgáltat a kivándorolni vágyóknak. A legérdekesebb rész talán az, amelyben számos telepes személyes bemutatásán keresztül kaphat képet az olvasó a kanadai letelepedés pozitív oldalairól ilyen és ehhez hasonló, a tanyákról készült fényképekkel illusztrált tanúvallomásokból:

³⁷ Thirring: *A magyarországi kivándorlás*, 88.

³⁸ További információért lásd: Kovács, M. L.: *„The Saskatchewan Era, 1885–1914”*. In: Dreisziger: *Struggle and Hope*, 66–83.

³⁹ *Esterház, Magyar Colonia, Éjszak-nyugati Tartományok, Kanada. Levelek a telepesektől s fényképfelvételek, melyeket a helyszínen vettek fel 1902, Julius havában*. Ottawa, 1902. 8.

⁴⁰ *Esterház, Magyar Colonia*, 8.

⁴¹ *Esterház, Magyar Colonia*, 17.

„Takács István
Homestead: S. E. 7, 19, I, W.2 Mer.
Esterház Colony,
Posta: Esterház, Assiniboia, Kanada.

Takács István Abauj megye Vizsoly községből és nőm Galjas Erzsébet Abaujmegye Korlát községbeli, kiköltöztünk az 1896-ik évben Kanada Esterház nevű telepére. Ide kaptunk 150 dollárt.

Jelenleg van 480 acre⁴² földünk; ebből fel van törve 73 acre. Mult évben volt termésünk: 1084 bushel⁴³ búza, 144 bushel zab, 160 zsák burgonyánk és elegendő zöldségünk.

Hámos lovam van három, öt darab szarvasmarhánk, elegendő sertésünk és szárnyas aprólékunk. A földünkön lévő tavamban temérdek vadkacsám van.

Arató-, kaszáló-, és vetőgépek mellett minden szükséges gazdasági eszközöm és szerszámom van, a melyeket már csak igen kis mértékben terhel hitel.

Esterház, 1902, július 19-én.
Takács István⁴⁴

Ebben az esetben valószínűleg pontosan ugyanaz történik, mint az Egyesült Államokba történő kivándorlás esetén. A már Amerikában élő magyaroktól kapott információk általában csak sikertörténetekről számoltak be (magánlevelekben éppúgy, mint a fenti kiadványban). Ez ellentmondott a kormányzati kiadványoknak, amelyek igyekeztek a kivándorlás nehézségeire és a veszélyekre felhívni a figyelmet.⁴⁵ Az emberek nem hittek a kormánynak (annak ellenére, hogy az igazat mondta), és inkább elfogadták azt, amit rokonaiktól vagy falubeliektől hallottak, még akkor is, ha ezek az információk egyértelműen egyszóvalak voltak.⁴⁶

Az egyre nagyobb számban érkező bevándorlókat látva Kanadában is felerősödtek azok a hangok, amelyek a bevándorlás szigorúbb szabályozását követelték. Ráadásul, míg a brit vagy amerikai bevándorlást pártolták, néhányan kifejezetten a közép-kelet-európai bevándorlók ellen szólaltak fel. Az 1906-os bevándorlási törvény jelentősen kiszélesítette a nemkívánatos bevándorlók körét (például prostituáltak, fertőző betegek stb.), megerősítette az amerikai–kanadai határ felügyeletét, és megnövelte a kormány hatáskörét az ellenőrzés és a deportálások tekintetében.⁴⁷ Az 1910-es bevándorlási törvény szintén korlátozó jellegű volt, és lehetővé tette a bevándorlás etnikai vagy foglalkozás szerinti szabályozását, míg más intézkedések a közép- és kelet-európai bevándorlók számát igyekeztek csökkenteni.⁴⁸ Ez azonban, az ázsiai bevándorlással ellentétben, nem sikerült.⁴⁹

Az I. világháború Kanada esetében is jelentős változásokat hozott. Egyrészt jelentősen csökkent a bevándorlók száma: 1915-ben a korban a legkevesebb, 36 665 fő érkezett úgy, hogy a belépők háromnegyede az USA-ból települt át.⁵⁰ Ez a szám 1918-ban már 41 845, majd egy évvel később 107 698. Kanadában is erőssé vált az országban élő, de ellenséges

⁴² 1 acre kb. 0,4 hektár.

⁴³ Száraz árukra, leginkább gabonára használt űrmérték, 1 bushel kb. 35,2 liter.

⁴⁴ Esterház, *Magyar Colonia*, 26.

⁴⁵ Glant, Tibor: *Travel Writing as a Substitute for American Studies in Hungary*. Hungarian Journal of English and American Studies, vol. 16. (2010) No. 1-2. 171–184., 176.

⁴⁶ Glant: *Travel Writing*, 176.

⁴⁷ Knowles: *Strangers at Our Gates*, 107–110.

⁴⁸ Knowles: *Strangers at Our Gates*, 110–112.

⁴⁹ Knowles: *Strangers at Our Gates*, 123.

⁵⁰ Knowles: *Strangers at Our Gates*, 127.

országokból származó bevándorlókkal szembeni ellenségeskedés, ez pedig hatást gyakorolt a bevándorlási politikára is, hiszen nem várták volna tárt ajtókkal a kelet-európaiakat.

Eközben azonban az Egyesült Államok 1921-ben és 1924-ben bevezette korlátozó rendelkezéseit, amely a kanadai születésűekre nem vonatkozott: ennek hatására sokan délre utaztak, aminek negatív hatása érezhető lett a kanadai munkaerőpiacon.⁵¹ Többen azzal érveltek, hogy Nyugat-Kanada fejlesztéséhez parasztokra van szükség, akiknek Kelet-Európából kell jönniük, főképpen Galíciából és Magyarországról.⁵² Ennek következtében igyekeztek a legtöbb akadályt elhárítani a bevándorlásuk elől: 1923-ban visszavonták a Németországból és annak háborús szövetséges országaiból való bevándorlási tilalmat, majd 1925-ben a vasúttársaságok engedélyt kaptak, hogy a korábban nem preferált országokból toborozzanak földműveseket. Így a többi hasonló ország mellett Magyarország is ugyanolyan elbírálás alá esett, mint Nyugat-Európa.⁵³ Az ennek köszönhető növekedés azonban rövid életű volt az 1930-as évek gazdasági válsága miatt. A válság és a harmincas években hozott nagyon szigorú szabályok nagyrészt véget vetettek a nagyobb létszámú bevándorlásnak: míg 1921 és 1931 között 1 166 000 ember vándorolt be az országba, 1931 és 1941 között ez a szám már mindössze 140 000 volt.

Az 1920-as évek második fele hozta el az első igazán nagyarányú magyar bevándorlást Kanadába.⁵⁴ Miközben az USA bezárta kapuit, ahogyan fentebb láthattuk, Kanada elérhetőbbé vált a magyarok számára. 1923 után a szabályozás szerint a magyarok két csoportja léphetett be az országba: a földvásárláshoz elegendő pénzzel rendelkező gazdálkodók és azok a mezőgazdasági munkások, akik garanciával rendelkeztek arra, hogy munkát kapnak. Ezenkívül számos elvárásnak is meg kellett felelniük: jó fizikai és mentális állapot, tudniuk kellett olvasni, érvényes útlevéllel kellett utazniuk, és rendelkezniük kellett vonatjeggyel végső kanadai úti céljukhoz (nehogy a városokban kössenek ki). Kanada határainak újbóli megnyitása következtében sokan azt hitték, ingyen földtelkek várják őket Kanadában, és mindenüket eladták, hogy Kanadába emigrálhassanak.⁵⁵

Dreisziger megemlíti, hogy ebben az esetben is nehéz pontos számokat közölni a magyar bevándorlásról: egyrészt magyarok az utódállamokból és az USA-ból is érkeztek, illetve a Magyarországról érkezők sem mind magyarok voltak. Azt sem tudjuk pontosan, hányan tértek haza, vagy hányan mentek tovább az Egyesült Államokba. A *Department of Immigration and Colonization Dreisziger* által közölt adatai viszonylag megbízható támpontot jelentenek:

Időszak	Magyar bevándorlók száma
1923–1924	364
1924–1925	1052
1925–1926	4100
1926–1927	4863
1927–1928	5318
1928–1929	6242
1929–1930	5688

Forrás: Dreisziger: *Struggle and Hope*, 100.

⁵¹ Knowles: *Strangers at Our Gates*, 140.

⁵² Knowles: *Strangers at Our Gates*, 141.

⁵³ Knowles: *Strangers at Our Gates*, 141.

⁵⁴ A bekezdés és áttekintés alapja: Dreisziger: *Struggle and Hope*, 97–103.

⁵⁵ Dreisziger: *Struggle and Hope*, 99.

Közülük legtöbben fiatal, földművelő férfiak, de mégis minden társadalmi osztály képviselve volt közöttük. Mexikóhoz hasonlóan itt is látható a közösség szerveződése és növekedése, hiszen megalakultak a vallási szervezetek, iskolák, újságok és számos egyéb társaságok.⁵⁶

Ahogy Mexikó esetében is, az 1920-as évek és az amerikai korlátozások jelentős változásokat hoztak tehát a Kanadában élő magyarság életében. Dreisziger a nagy változások és növekedés időszakaként ír az 1918 és 1929 közötti periódusról: „...a magyarság egy kis, vidéki és nagyrészt Saskatchewan-központú etnikai csoportból tisztességes méretű és meglehetősen urbanizált kisebbséggé vált, amely Kanada nagy részében fellelhető volt.”⁵⁷ Az ekkor ideérkező magyarok értékei és hozzáállása nagymértékben különbözött az első világháború előtt érkezettektől, és korábban nem látott kanadai–magyar közösség alakult ki.

A magyar bevándorlók nagy számára nemcsak Kanadában figyeltek fel, hanem Magyarországon is. Csakúgy, mint korábban az USA kapcsán, a kormány igyekezett visszafogni a bevándorlási propaganda terjesztését és megvédeni a kivándorlókat az ügynököktől. Az utódállamok kormányai ugyanakkor egyáltalán nem bánták, ha a magyar kisebbség akár nagyobb számban vándorolt ki Kanadába.⁵⁸

Érdekes betekintést kaphatunk a Kanadába tartó magyar kivándorlás percepciójába, ha a húszas években megjelent publikációkat vizsgáljuk. 1926-ban adta ki könyvét Zágonyi Sámuel nyugalmazott alezredes, aki a magyar kormány megbízásából utazott Kanadába, és egyszerű munkásként töltött ott időt, majd megosztotta tapasztalatait. Ezek azonban egyáltalán nem voltak hízelgők, és a kivándorlókat igyekezett lebeszélni a Kanadába utazásról (ez kimondott célként is megfogalmazásra kerül a könyv előszavában). Zágonyi egyébként előadó körútra is indult Szabolcs vármegyében.⁵⁹

A könyv egyszerre tűnik bevándorlók számára hasznos kézikönyvnek és a kivándorlás elleni fellépésnek. Kanada részletes bemutatása mellett (kitérve annak földrajzára, történelmére) a korabeli magyarok számos információt kaphattak Kanada bevándorlási viszonyairól (bevándorlási alapelvek, törvények, okmányok fordításai is szerepelnek a könyvben), praktikus tanácsokról olvashattak (ruházkodás, adóviszonyok, térkép stb.). Mindeközben intelmeket is megfogalmazott a szerző. Ezek mellett három kivándorló (A, B és C) élményeivel és tapasztalataival is megismerkedhetett az olvasó az ó-hazától egészen az új otthonig.

A könyvben közvetített Kanada-kép egyértelműen negatív. Míg a korábban az Egyesült Államokba tartó nagy kivándorlási hullámot alapvetően kedvezően ítélte meg, Kanada, a „kivándorlók ez idő szerinti Mekkája” már sokkal kevésbé hízelgő képét mutatja.⁶⁰ Zágonyi egyértelmű kapcsolatot mutat ki az amerikai korlátozások és a kanadai bevándorlás között: „Az Amerikába vágyók legnagyobb része a bevándorlási korlátozások miatt nem kaphat az Egyesült Államokba beutazási engedélyt. De mivel már kivándorlásra szánta el magát, s állítólag már Kanadából is többen kaptak kedvező híreket, az önbizalom és a bevándorlás lehetősége Kanadába vezet.”⁶¹ Ez azonban szerinte egyértelműen rossz döntés: „Kanada nem az az

⁵⁶ Részletesen lásd Dreisziger: *Struggle and Hope*, 119–130.

⁵⁷ Dreisziger: *Struggle and Hope*, 94

⁵⁸ Dreisziger: *Struggle and Hope*, 100.

⁵⁹ Lásd például: „Kedden reggel nyolc órakor lesz Zágonyi Sámuel alezredes előadása a kanadaiak szünetedéséről a városháza nagytermében”. Nyírvidék, 1927. március 13. Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/Nyirvidek_1927_03/?pg=86&layout=s&query=Zagonyi. (letöltés: 2017. november 28.)

⁶⁰ Zágonyi Sámuel: *Kanada egy európai bevándorló megvilágításában*. Budapest, 1926. 10.

⁶¹ Zágonyi: *Kanada*, 70–71.

ország, amely a magyar bevándorlónak a könnyű és gyors pénzkeresés lehetőségét megadja”, és „senki ne bízassa magát hiu reményekkel, hogy az általános szabály alól kivételt fog képezni”.⁶² A szerző folyamatosan a nehézségekre összpontosít (ügynökök veszélyei, éghajlat, nyelvismeret hiánya, sok éves munka stb.), és konkrét intelmet fogalmaz meg: „Tehát dacára az otthoni szegénység és nincstelenség szomorú árnyának, mindenkinek jól meg kell gondolnia, mielőtt a jelen körülmények között Kanadába való kivándorlásra szánja rá magát. Kivándorlásra – mely hazátlan vándorrá teszi a családfőt és jó időre vagy örökre széttepi a legbensőbb családi, rokoni és baráti kötelekeket.”⁶³

A könyvből az is kitűnik, hogy Kanada esetében is problémaként jelent meg az, hogy néhányan az országon keresztül igyekeztek bejutni az Egyesült Államokba. Zágonyi külön alfejezetet szán a témának „Kanadából az Egyesült Államokba engedély nélkül bejutni céltalan ábrándozás” címmel. Felhívja az olvasók figyelmét, hogy az amerikai korlátozásokat szigorúan kezelik, és a határőrség keményen fellép az illegális határátlépőkkel szemben. A próbálkozókat elkapják, deportálják, de ha be is jutnának az országba, később is könnyen megtalálhatják őket. Ráadásul, hívja fel a figyelmet a szerző, már az Egyesült Államokban sem olyanok a lehetőségek, mint korábban.

A korábbinál jelentősebbé váló kanadai kivándorlás nyomán felmerült az igény a kanadai magyarok életének tanulmányozására és bemutatására. 1928-ban jelent meg Paizs Ödön munkája ezzel a cíllal mint az „első beszámoló Magyar-Kanadáról”. A könyv részletes beszámoló a különböző helyeken élő családokról, telepekről, egy különös útleírás és jelentés egyvelege. Míg a szerző igyekszik hangsúlyozni, hogy alapvetően objektív képet tervez festeni, a könyvben szereplő Kanada-kép talán kissé elfogult: „A kivándorlónak a sorsa sehol sincs rózsákkal kirakva, illetve rendszerint csak a tüske marad meg belőle számára. Kanada pláne nem az az ország, ahol könnyen lehetne boldogulni. Sőt ellenkezőleg. Akik elértek valamit, azok irtózatos és emberfeletti harcot vívtak meg a természettel. Mindegyik élete külön-külön kis hősköltemény, amely megérdemelné, hogy az iskolában tanítsák, mint a munka apoteózisát. Azokról, akik elbuktak, senki sem beszél, mert eltűntek, elvesztek.”⁶⁴

Paizs Zágonyihoz hasonlóan negatív képet festett az országról, főleg a bevándorlók előtti nehézségekre, az ipari és szellemi munka hiányára vagy az időszaki munka nyújtotta kihívásokra hivatkozva. Az Egyesült Államokkal való összevetés és kapcsolat Paizs esetén is fellelhető. Kelet-Kanadát egyszerűen „pót-Egyesült-Államok”-ként írja le, egy „Kis-Unió primitívebb kiadásban. [...] Azok menedéke, akik nem tudtak bejutni az államokba, és szükségből itt rekedtek.”⁶⁵ Mire azonban ez a könyv is igazán hatást tudott volna gyakorolni, a nemzetközi eseményeknek köszönhetően újabb nagy változások álltak be a nemzetközi migráció tekintetében is, ami újra alapjaiban rendezte át a korábbi folyamatokat.

Konklúzió

A 20. század elején végbement páratlan migrációs hullám, amelyben Magyarország is központi szerepet játszott, komplex nemzetközi környezetben zajlott. Egyaránt hozzájárultak a magyarországi gazdasági és társadalmi problémák mint *push* tényezők és Észak-Amerika vonzó lehetőségei mint *pull* tényezők. Az I. világháború és a húszas évek nagy amerikai korlátozásai nagyban átrendezték a ki- és bevándorlás folyamatait. A korábbi nagy bevándorlási

⁶² Zágonyi: *Kanada*, 71–72.

⁶³ Zágonyi: *Kanada*, 75.

⁶⁴ Paizs Ödön: *Magyarok Kanadában (Egy most készülő országról)*. Budapest, 1928. 9.

⁶⁵ Paizs: *Magyarok Kanadában*, 12.

hullámnak véget vetettek, miközben a két szomszédos ország szerepét felértékelték. Ahogyan láttuk, ez hatással volt Mexikóra is, bár az ország nem tudott igazán vonzóvá válni, miközben Kanada egyre inkább központi szerepet játszott a magyar kivándorlásban (még ha nem is olyan volumenben, mint korábban az Egyesült Államok). Ennek egyik oka az volt, hogy miközben az Egyesült Államok éppen bezárta kapuit, Kanada megnyitotta azokat a magyarok előtt. Ugyanakkor fontos szerepet játszott a magyarok korábbi tapasztalata az országban, csakúgy, mint a propaganda és az ügynöki tevékenység. A folyamat azonban nem tudott kiteljesedni, így nem vizsgálhatjuk hosszabb távon az amerikai országok bevándorlási politikájának hatását, hiszen az 1930-as évek gazdasági válsága, majd a II. világháború teljesen átrendezte a transzatlanti kapcsolatokat ebből a szempontból is.

Ugyanakkor számos egyéb kérdést érdemes lenne tanulmányozni és tovább kutatni. Egyrészt fontos lenne foglalkozni a bevándorlók számának és megoszlásának pontosításával, amennyire a források ezt megengedik. Érdemes lenne nemzetközi összehasonlításban és együttműködés keretében vizsgálni a két világháború között az országba érkező közép- és kelet-európai bevándorlók motivációt és tapasztalatait, a kormányzati reakciókat és intézkedéseket, illetve külön fontos lenne elemezni az illegális határátlépések volumenét és valós hatását. Ezen kérdések vizsgálata egy hosszabb távú kutatási projekt részét képezhetik.